

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutusohjelma

Valokuva

2017

Mira Vornanen

KATOAVAISISTA KOKEMUKSISTA

Mira Vornanen

KATOAVAISISTA KOKEMUKSISTA

Olen keräilijä. Kerään maasta kauniin kiven. Rannalta useamman. Metsässä maa on täynnä kauniisti keloutuneita männyn oksia. Haluaisin viedä ne kaikki kotiini, mutten vie. Joten otan niistä kuvan. Tai kymmenen kuvaa. Kuten unet, pienet arkipäiväiset sattumukset haihtuvat mielestäni, jos en niitä minnekään kiinnitä. Toisaalta nautin suunnattomasti myös voidessani rakentaa haluamanlaiseni kuvan alusta loppuun itse. Aina tarkkailijan rooli ei riitä.

Tässä opinnäytteeni kirjallisessa osiossa pohdin itseäni valokuvaajana ja taiteentekijänä. Kokoan yhteen teosteni taustalla vaikuttavia teemoja ja ajatuksia. Tekstini koostuu muistoista elämäni varrelta, keskustelusta erilaisten lähteiden kanssa, sekä kuvista, joita olen valinnut tuomaan käytännön kirjoitetun kielen rinnalle.

Kirjallisen opinnäytteeni tarkoitus on enemmän pohdiskella olemista ihmisenä ja taiteilijana, uusia kysymyksiä esittäen, kuin niihin suoraan vastausta hakien. Tavoitteena oli ymmärtää paremmin työskentelyni keskeisiä teemoja, kuten luonnon ja ihmisen suhdetta, mutta myös ennen kaikkea itse taiteellista työskentelyä. Kirjoittaessa ja lukiessa ajatukseni omasta taiteilijaidentiteetistäni selkiintyivät.

ASIASANAT:

valokuvaus, taide, kokemus, muistot

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Fine arts I Photography

2017 | 53

Instructors: Ilona Tanskanen & Ismo Luukkonen & Riikka Niemelä

Mira Vornanen

OF TRANSIENT EXPERIENCES

I am a collector. I see a beautiful stone on the ground and I pick it up. On a beach, several of them. In the woods the ground is layered with beautifully dried pine branches. I want to take them all home with me but I don't. I take a photograph. Or ten. As dreams, the seemingly mundane occurrences easily vanish from remembrance, if not attached to anything. On the other hand, I greatly enjoy being able to construct a photo from scratch. The role of an observer just isn't always enough.

In the literary part of my thesis I self-reflect as a photographer and an artist. I round up the themes and sentiments that impact to my artwork. My text comprises memories of a life, discussion between variety of sources, and pictures I have chosen to coexist with the written word.

The literary part of my thesis exists not to answer any questions. It exist to contemplate the essence of being a human and an artist while asking new questions. The aim was to present the main themes of my working, such as the relationship of nature and human, as well as the artistic working itself. During the writing and the reading process, the picture of mine artistic identity became more clear.

KEYWORDS:

photography, art, experience, memories

SISÄLTÖ

ALUKSI	5
JOTTA OLISIN ETÄÄMMÄLLÄ	9
Valokuvaamisen etäännyttävästä vaikutuksesta	10
Muiston muodostumisesta	14
KAMERAN KANSSA KULKEMISESTA	17
Kauniista asioista	18
Keräilystä	21
LÄSNÄOLOSTA	24
Tekemisestä	25
Materiaalisuudesta	28
SUHTEESTANI LUONNON KIERTOKULKUUN	31
Olla osana luontoa, samalla irrallinen	32
HALUAN JAKAA TÄMÄN KOKEMUKSEN	37
Onko henkilökohtainen kiinnostavaa	38
Katsojan kokemuksesta	42
VALOKUVASTA	46
LOPUKSI	50
LÄHTEET	53
KUVALUETTELO	54

Aluksi

Tässä tekstissä käsittelen niitä tekijöitä, joista muodostuvat lähtökohdat teosteni taustalla. Tekstiä kuljettavat eteenpäin muistot oman henkilöhistoriani varrelta. Muistot, jotka olen valinnut, ovat erityisen merkittäviä elämässäni. Nämä hetket ovat tuoneet minut lähemmäksi sitä henkilöä, joka olen tällä hetkellä, niin taiteilijana kuin ihmisenäkin.

Lähtökohtani omassa työskentelyssäni on valokuvan parissa. Minulle on tyypillistä olla saman aikaisesti kiinnostunut monenlaisista asioista. Tästä syystä myös kirjallinen opinnäytteeni keskittyy moniin erilaisiin asioihin yhden selkeän kysymyksen sijaan. Työni lähtökohdat ovat kiinni omassa elämässäni, joten kysymykseksi muodostuu, millainen on oma taiteilijaidentiteettini.

Teoksissani pohdin itseäni suhteessa muuhun maailmaan. Mietin paikkaani maailmassa ihmisenä luonnon kiertokulun keskellä. Maapallon aikaan suhteutettu lyhyt elämämme koostuu pienistä hetkistä. Olen kiinnostunut juuri näistä välähdyksistä ja arkisista asioista ja ne ovat aina vähintäänkin lähtökohta teosteni taustalla. Tekstin lomaan olen valinnut esimerkkejä omasta valokuvallisesta tuotannostani. Tuomaan yhteyden kuvallisen ja kirjoitetun ajattelun välille.

Olen keräilijä. Kerään maasta kauniin kiven. Rannalta useamman. Metsässä maa on täynnä kauniisti keloutuneita männyn oksia. Haluaisin viedä ne kaikki kotiini, mutten kuitenkaan vie. Joten otan niistä kuvan. Tai kymmenen. Toisaalta nautin suunnattomasti myös voidessani rakentaa haluamalaiseni kuvan alusta loppuun itse. Aina tarkkailijan rooli ei riitä. Esittelen tekstissä erilaiset kuvaajat itsessäni.

Tämän kirjallisen työn ollessa valmis toivon olevani yhä tietoisempi vaikuttimista kuvieni taustalla. Mikä saa minut pysymään samojen aiheiden äärellä kerta toisensa perään. Katse on tulevaisuuteen, joten olen toivottavasti tätä työtä työstäessäni saanut tukea ajatuksilleni, sekä törmännyt uusiin näkökulmiin. Tavoitteena on ymmärtää paremmin nykyisyyttä, mutta myös valmistautua tulevaan.

Aloitan tekstini pohtimalla niitä hetkiä, jolloin ensimmäisen kerran koin valokuvauksen merkittävänä elämässäni. Teksti rytmittyy hetkillä, jolloin koen olleeni lähimpänä ajatuksia, joita tämän kirjallisen opinnäytteen ja myöhemmin myös taiteellisen osion ajattelemisen ovat nostaneet pintaan. Muistot ja muistelemisen liittyvät mielessäni yhtä kiinteästi työskentelyyni, kuin käveleminen ja kuljeskellessa havainnointikin.

Kirjoitan tekijän näkökulmasta, mutta mukana on myös kokija, sillä olenhan sellainen itsekkin. Nämä kaksi roolia vuorottelevatkin läpi tekstin. Keskivaiheilla käsittelen itseäni suhteessa luontoon ja sen kiertokulkuun. Kokemuksellisuuteen sekä henkilökohtaisuuteen viittaavassa kappaleessa huomaan, että muutkin opintojen samassa vaiheessa olevat, kipuilevan myös minulle ongelmallisiksi nousseiden kysymyksien parissa. Muodostan vuoropuhelua kolmen aikaisemmin valmistuneet valokuvaajan kanssa, heidän opinnäytteitään lukien.

Lopuksi kirjoitan vielä kappaleen valokuvasta, sen nostalgiaista ja haikeudesta, mutta myös hetkien keveydestä. Viimeisessä kappaleessa katson jo eteenpäin kohti lopputyöni taiteellista osoita ja summaan yhteen matkalla nousseita ajatuksia.



Kuva 1. Mira Vornanen 2016.

Isoisäni maalaa öljyväreillä ja kasvattaa mansikoita.

Niin paljon, että niitä riittää kerättäväksi koko perheelle.

Kun isoisäni kuoli, olin todella surullinen ja järkyttynyt. Se oli ensimmäinen kerta, kun kuolema tuli lähelle. Itkin jo ennen, kun hautajaiset edes kunnolla alkoivat. Muistan, kuinka kävelimme kappelille. Muistan vaatteet päälläni. Valkoinen huivi oli ok, sillä kuolemaa ei tullut nähdä surullisena vaan iloisena asiana.¹ Itkin ja kirkonisä tuli antamaan minulle tehtävän. Sain Sytyttää tuohukset. Itku rauhoittui, kun keskityin. Hautajaisten alkaessa, minä valokuvasin.

¹ Seppovaara 2003, 111.

Jotta olisin etäämmällä

Valokuvaamisen etäännyttävästä vaikutuksesta

Kenties ensimmäinen voimakas valokuvaamiseen liittyvä muistoni on tämä muisto isoisäni hautajaisista. Silloin valokuvauksen tapahtuma etäännytti minua todellisuudesta enemmän, kuin olisi tuonut minua siinä läsnä olevaksi. Vielä tällöin en pyrkinyt siihen tarkoituksella. Tärkeää oli vain dokumentoida. Huomasin kyllä varmasti keskittymisen auttavan tunteiden hallinnassa, mutten ajatellut sitä valokuvaamisen kautta. Tärkeintä oli dokumentoida. Hieman häpeillen, oikeastaan ymmärtämättä, miksi itkeviä sukulaisia pitäisi kuvata. Kuitenkin tilanteen tärkeyden lopullisuudessaan ymmärtäen.

Haluan kertoa mistä kaikki lähti liikkeelle, sillä koen, että ne samat merkitykset ovat yhä täällä. Elämä on vain kaiken koetun kerrostumaa. Valokuvaaminen on niin tuttua toimintaa nykyihmiselle, että meillä kaikilla on siitä kokemuksia. Niin kuvattuna, tai kuvaajana olemisesta. Kuvan katsojan roolia unohtamatta.

Valokuvaaminen kiinnostaa minua jo toimintansa kautta. Kuinka todellisuuden heijastuma muuttuu kuvaksi, kun käytämme kameraa. Kamera vaatii keskittymään itseensä. Se tulee meidän ja todellisuuden väliin ja näin tuntuu etäännyttävän itse kuvattavasta kohteesta. Kuvaamiseen keskittyminen saa irti ajasta ja paikasta, vaikka samaan aikaan katson juuri läsnä olevaa todellisuutta kameran etsimen lävitse. Valokuvaamisen tapahtuman avulla minun on helpompi pitää tunteeni kurissa tai suorastaan unohtaa ne.

Kun isoisäni hautajaisissa kuvasin, huomasin ensimmäistä kertaa, kuinka etäännyin tunnekuohusta. Hautajaisissa todella saa itkeä, mutta tässä tapauksessa tuntui raskaalta ja suru aivan liian suurelta. Oli helpompaa olla etäämmällä. Kaikki siinä

surussa oli kuitenkin sellaista, että se piti saada myös tallennettua. Hullua, kuinka hautajaisissa kuvataankaan. Viimeinen matka on juuri alkamassa. Kaikki on tärkeää ja raskasta.

Nykyaikana meidän on helppo valita poissaolo läsnäolon sijaan. Olemme kasvaneet aikaan, jossa älylaite alkaa olla välttämätön. Olemme menneet niin pitkälle, että tunnistamme sen jo haittana. Silti läsnäolomme katoaa hehkuvaan puhelimen näyttöön kerta toisensa jälkeen.

Itse kuvaan paljon puhelimellani. Se on helposti saatavilla, huomaamaton ja sillä kuvaaminen tuntuu välittömältä. Aivan kuin se ei veisi minua yhtä etäälle kuin kamera. Ele, jolla nostan kameran itseni ja maailman väliin, jää pois. Tuntuu ettei puhelin, arkisen luonteensa takia vaikuta niin paljon meneillään olevaan tilanteeseen. Otan paljon kuvia muistaakseni paremmin, muistoiksi tilanteista, näkemistäni asioista ja muistiinpanoiksi itselleni, jotta en unohtaisi. Kuitenkin jo joulukuussa 2013 Helsingin Sanomien toimittaja Pauliina Grönholm nosti esille kaksi erillistä tutkimusta, joissa tutkittiin valokuvaamisen ja muiston muodostumisen välistä yhteyttä. Tutkijoiden mukaan käyttäessään valokuvaamista muistaakseen asioita ihmiset itseasiassa muistavat itse kokemuksen huonommin, verrattuna tilanteeseen, jossa he vain eläisivät sitä kokemusta.² Älylaite koukuttaa tuoden kaiken tiedon hetkessä saataville. Kun todellinen käsillä oleva tilanne ei ole tarpeeksi, haetaan viihdettä puhelimen näytöltä. Tai kun oma todellisuus halutaan jakaa niille ihmisille, jotka eivät ole paikalla, sosiaalisen median kautta.

Kyseessä on jonkinlainen todellisuuspako. Minulle todellisuuspakoksi nimittämässäni tilassa on kysymys oman maailman luomisesta, ehkä voidaan puhua eskapismista. Oman maailmani ulkopuolelta tulevat uutiset ahdistavat, eikä enää tarvitse mennä edes kansainvälisiin uutisiin asti. Aamuisin en lue sanomalehtiä, sillä olen liian

² Grönholm 2013.

herkkä niille, enkä halua ahdistua ennen, kun ehdin edes kunnolla herätä. Ehkä maailman tila tai se, että uutiset tavoittavat meidän yhä helpommin maapallon toiselta puolelta saakka, on saanut minut hakeutumaan niistä etäämmälle. Joskus ajattelen aikoja, jolloin ihminen eli vain omassa piirissään. Perheessään, kyläyhteisössään. En haikaile menneeseen, mutta ajattelen, että jotain sinne taakse jäänyttä kaipaamme ja tarvitsemme nykypäivänä.

Pääsykokeissa kuvasin kuvan (kuva 2), jossa käärin ystäväni sanomalehteen ja samoin koko kylpyhuoneen. Viemäriin, pönttöön ja lavuaariin laitoin kukkia. Kiteytettynä ajatukseni tuota kuvaa tehdessä oli, että meillä on kaikki hyvä ympärillämme, meillä on nimenomaan tekniikkaa ja viemäröintiä ja hyvinvointia. Silti makaamme lattialla. Joskus tuntuu, että olen uutisten uuvuttama. Olen hyväosainen ja ahdistun siitä, ettei kaikilla ole kuten minulla. Uutiset tuovat sen silmilleni. Luonto kukkineen on vastavoima tuolle informaation vyörylle.

Haluan olla omassa maailmassani ja vaikuttaa asioihin valitsemallani tavalla, silloin kun minulla on energiaa vaikuttaa oman lähipiirini ulkopuolelle. Ajattelen mieluummin pienemmin kuin isossa mittakaavassa. Koen että pieniksikin kutsutuilla arkipäivän asioilla on vaikutusta. Voin auttaa muita, kun ensin voin itse hyvin.

Valokuvaamalla ja valokuvia rakentamalla pääsen muualle, siitä todellisuuspaossa on myös kysymys. Valokuva voi viedä meidät myös sellaisten näkymien äärelle, jotka eivät oikeastaan olleet olemassa.



Kuva 2. Mira Vornanen 2014.

Muiston muodostumisesta

Vaikka itse kuvaaminen viekin todellisuudesta kauemmaksi, auttavat valokuvat meitä muistelemisessa. Muistan vuosien varrelta valokuvia, joiden ympärille rakennan muistoni tilanteista, joissa ne otettiin. Muisto itsessään on jotain haurasta ja alati muotoutuva.

Valokuvaus on jakautunut moniin osa-alueisiin, jotka sekoittuvat toisiinsa, kirjoittaa Leena Saraste. Henkilökohtainen muistokuva kulkee hallitsemattomasti kotialbumista kirpputorille ja sieltä museon seinälle.³ Rakastan valokuvaa sen moninaisen luonteen takia. Kuvaan paljon vain itseäni varten. Toisinaan valokuvat ovat kuin kiinteitä muistoja, joihin voin sitten halutessani tai tarvitessani palata. Muistaminen on henkilökohtainen kokemus, mutta muistoksi tarkoitettu kuva voi saada monia merkityksiä.

Olemme kävelemässä japanilaisella vuorella ja äkkiä ympärillemme lehahtaa tiaisparvi. Tiaiset sirkuttavat ja liikkuvat samoin kuin kotona Suomessa. Vaikka olen ollut Japanissa jo kuukauden, tämä on ensimmäinen kerta, kun näen kerralla useampia pikkulintuja. Otan kuvan, jossa tiainen kylpee ojassa. Huomaan heti, että itse lintua ei kuvasta kyllä parhaalla tahdollakaan saata erottaa. Haluan kuitenkin tallentaa tuon näyn, sillä ajattelen, että kuva tuo minulle tilanteen mieleen myöhemmin. Toisaalta vuosien saatossa, en tiedä. Jos en nyt kirjoittaisi siitä, voisi hyvinkin olla, että unohtaisin koko jutun ja myöhemmin kuvia läpi käydessäni poistaisin tämän sadevesiputkenpäättä esittävän kuvan. Epäonnistuneena ja turhana.

³ Saraste 2010. 196.

Aivoja käsittelevässä tiededokumenttisarjassa aivotutkija David Eagleman havainnollistaa aivojen toimintaa erilaisin esimerkein. Hän nimittää muistia persoonallisuutemme perustaksi ja kertoo muistin olevan identiteettimme ydin. Muisto on menneeseen hetkeen liittynyt aivojen tila, joka on herätettävä henkiin. Kylpevää tieraista esittävä kuva voisi kenties toimia tällaisena aktivoivana tekijänä. Samoin huomaa jonkun tietyn tuoksun tai ruoan tuovan, joskus yllättäenkin, menneen mieleen. Muistot kuitenkin haalistuvat ja tunnetila siinä hetkessä, jossa mennyttä muistellaan vaikuttaa muistikuvaan. Menneen muisto ei ole luotettava. Se on rekonstruktio, osittain tarua. Muisto ei ole kaikilta osiltaan tarkka. Osa on peräisin muiden kertomuksista, osa on täydennetty itse todennäköisin perustein.⁴

Tunteiden muistaminen tuntuu mahdottomalta. Olen huomannut omaavani muistin, joka kyllä kulta muistot. Kun kaikki on jälleen hyvin en muista enää miltä tuntui olla onneton. Mieleni pelastaa minut kerta toisensa jälkeen. Saatan muistaa jotain, kuin etäisiä kaikuja, mutta aivan tarkalleen en muista miltä minusta tuntui. Olen kirjoittanut päiväkirjoja, mutta en tiedä haluanko avata niitä.

Toisinaan olen muistamisen suhteen lähes pakkomielteinen. Kuvaan satoja kuvia. Haluan tallentaa ja haluan että se varmasti tapahtuu oikein. Toisinaan taas valokuva ei tunnu niin välttämättömältä. Saatan kirjoittaa pienen muistiinpanon. Joskus en edes voisi ottaa kuvaa, sillä tilanne menee ohi liian nopeasti. Mutta kuten unet, pienet arkipäiväiset sattumukset haihtuvat mielestäni, jos en niitä minnekään kiinnitä.

⁴ Eagleman 2015.

Yläasteen jälkeen muutan koulun asuntolaan. Minulle on ostettu ensimmäiset omat astiani ja lakanat sänkyyni. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen olen hakenut lukion sijasta puutarhakouluun, ja muuttanut vieraalle paikkakunnalle peltojen keskelle. Kuljen metsässä ja pellolla kameran kanssa, kuvaan kukkia koulun näytepuutarhassa. Opettelen tunnistamaan kasveja pelkämästä oksanpalasta. Talvella oksanpalasta ilman lehtiä. Alun suunnitelmat kukkakaupasta vaihtuvat puistopuolen opintoihin. Toisena opintovuotena suoritan opintoihin liittyvää harjoittelua hautausmaalla. Olen vielä hetken aikaa 17-vuotias.

Seuraavana keväänä jo ennen valmistumistani palaan samalle hautausmaalle. Kaikki on sattuman kauppaa.

Muutan Helsinkiin ja kävelen kameran kanssa. Kymmeniä, kymmeniä, satoja, kilometrejä.

Kameran kanssa kulkemisesta

Kauniista asioista

Ensimmäisen Taideakatemia- vuoteni lopulla aloin kyseenalaistaa itseäni. Mietin, voinko tosiaan kuvata kukkasia. Olin matkannut tämän kaltaisesta kuvastosta etäämmälle, mutta huomasin ikään kuin vaivihkaa palanneeni sen pariin. Olin kuvannut kuvan, jossa nuoren naisen suusta tulee kukkasia (kuva 3). Mietin sen estetiikka ja vaikka se sisälsi monia ajatuksia, sen kaunis kiiltokuvamainen pinta hieman hermostutti minua. Päästäisikö se katsojaa lävitse, vai olisiko kuva helppo ohittaa vain no, kauniina kuvana.

Kukkaset ovat niin sanotusti lähellä sydäntäni ja hyvä esimerkki tässä kauneuden pohdiskelussa. Taiteessa lienee ollut niin pitkät perinteen kauneuden ihannoinnissa, että jossain vaiheessa ihmiset alkoivat kaivata jotain muuta. Jos kuva on teknisesti virheetön ja sen esittämä aihe kaunis ja huoliteltu, onko silloin vaarana, että kuvaa katsotaan vain kuvana kukista. Ja näin ollen sen mahdollinen symbolinen arvo, vaikkapa ajallisuuden näyttäjänä, jää tunnistamatta. Tässä ajassa näemme yhä enemmän ja enemmän kuvia. Tuntuu kuin olisimme tottuneet tiettyihin valokuvatyyppihin ja oppineet luokittelemaan lehtikuvan totuudelliseksi, sisustuslehden kuvan visuaaliseksi viihdykkeeksi ja vasta galleriassa annamme kuvan kertoa meille muistakin asioista.

Olen alkanut tuntea kaipuuta kauneuden äärelle, kauniita kuvia on myös yhä helpommin saatavilla. Kuvapalvelu Instagramissa voin selata loputtomiin hyvin kuvattuja kauniita otoksia ja ihan mistä aiheesta vain haluan. Susan Sontag kirjoittaa valokuvaajista ja valokuvasta myös vähemmän imartelevaan sävyyn: ”Tarve vahvistaa valokuvien avulla todellisuuden olemassaoloa ja korostaen kokemuksen merkitystä on esteettistä kulutushysteriaa, josta jokainen on tänään tullut riippuvaiseksi. Kiihkeä kauneuden kaipuu. Ei liene kohtuutonta puhua ihmisistä,

jotka tuntevat sisäistä pakkoa valokuvata, muuttaa itse kokemus tavaksi nähdä. Lopulta kokeminen samaistetaan kuvaamiseen – osallistuminen julkiseen tapahtumaan on yhä useammin samaa kuin katsoa siitä otettua valokuvaa”.⁵ On hullua ajatella, että kyseinen teksti on kirjoitettu 1970-luvulla, kuinka nykyaikaiselta se kuulostaakaan!

Kauniiden asioiden kuvaaminen on omasta kuvaajan näkökulmastani nautittavaa. Nautin kameran kanssa kulkemisesta. Saan havainnoida jotain jo olemassa olevaa. Kierrellä kameran kanssa sen ympärillä ja tarkkailla kohdetta. Saan todella nostaa sen muusta kontekstista. Saan pysäyttää ajan. On totta kai nautittavaa vain katsella asioita, mutta nautin myös tallentamisen mahdollisuudesta.

Valokuvahistorian ensimmäisinä vuosikymmeninä keskityttiin kauniiden asioiden kuvaamiseen. Kaunis valokuva tarkoitti kuvaa jostain kauniista, ehkä tämän ajatuksen kautta tuntuukin niin vanhanaikaiselta palata kauniiden asioiden pariin ja ihannoida kauneutta valokuvan avulla. Valokuvaaminen on merkityksen antamista. Tuskin on aihetta, josta ei voisi saada kaunista.⁶ Kamera todella muuttaa kauniiksi ja estetisoi muistojani. Se on osa sen viehätystä. Vaikka kuvattava aihe ei itsessään olisi mitään niin yksiselitteisesti kaunista kuten liljan kukka, on valokuvan kaunistava vaikutus silti huomattavissa. Susan Sontag kirjoittaa, ettei kukaan ole huomannut rumuutta valokuvan avulla, mutta kauneuden valokuvat tuovat esiin. Myös niin kutsutuissa rumissa aiheissa.⁷ Valokuvalla on voimakas estetisoiva vaikutus. Kaikki on kuvaamisen arvoista, jos valokuvaaja niin päättää.

⁵ Sontag 1977. 29.

⁶ Sama. 31.

⁷ Sama. 83.



Keräilystä

Käveleminen ja rauhassa havainnointi ovat minulle tärkeitä asioita. Tallennan näkymiä, jotka kohtaan. Toisinaan kuvaan todella paljon. Kimmoke kuvan ottamiselle saattaa olla kaunis valo tai jokin väri, kontrasti asioiden välillä. Saattaa olla, että kuvattu kohde muistuttaa minua jostain aivan muusta, kuin mitä kuvassa on suoraan nähtävissä. Kuva saattaa olla jonkinlainen muistiinpano, jota myöhemmin lähden kehittämään tai itselleni kerätty muisto hetkestä, jossa se kuvattiin. Seuraan impulsseja ottaa kuva kaikesta, joka herättää mielenkiintoni, vaikken aina oikein osaisi perustella miksi niin tapahtuu. Ajattelen että on parempi reagoida hetkessä kuin katua myöhemmin.

Maassa makaa vihreä muovi. Se kiiltää sateen jäljiltä. Kadulla on kuitenkin liikennettä ja oikeastaan minullakin on kiire junaan. Jätän muovin kuvaamatta. Mietin sitä illalla. Harmittelen etten ottanut kuvaa. Miksi ihmeessä en. Tilanne on erilainen kuin silloin, kun asetelma on ihmisistä riippuvainen, enkä vain ehdi kuvata. Tässä kyse on siitä, etten itse tehnyt valokuvaamisen tekoa, vaikka olisin voinut. Mitä tärkeää siinä muovissa muka oli. Olisipa se siellä vielä huomenna. Ja onneksi se on.

Jan Kaila kertoo kirjansa Valokuvallisuus ja esittäminen nykytaiteessa itsestään valokuvaajana. Vaikka hän käyttää vaihtelevia tekniikoita tuotannossaan hän kuitenkin tunnistaa itsensä tekijänä kulkijaksi ja keräilijäksi, joka on kiinnostunut asioiden löytämisestä ja erilaisten kokonaisuuksien järjestelemisestä.⁸ Kailan lähtökohdat valokuvaajana ovat perinteisessä dokumentaarisessa valokuvauksessa,

⁸ Kaila 2002. 10.

jossa valokuvaaja on enemmän tarkkailija ja paikalla puolueettomana puuttumatta kameran edessä oleviin asioihin.⁹ Kuitenkin hän kasvoi taiteilijana tilanteeseen, jossa hän huomasi yhä useammin ottavansa mukaan myös fyysisiä esineitä.

Tunnistan itseni keräilijänä, niin fyysisten asioiden kuten kauniiden kivien, tai kasvien, mutta myös valokuvan kautta. Toisinaan teos syntyy löydettyinä valokuvan muodossa. Toisinaan kerään fyysisiä objekteja, järjestelen niitä. Tällä hetkellä olen yhä kiinnostuneempi asetelmallisista sommitelmista. Materiaalisuuden tuntu on usein tärkeää. Aluksi valokuva oli pääosassa, mutta viimeisen vuoden aikana olen alkanut lähestyä kysymystä siitä, voisinko esittää myös fyysisiä objekteja tilassa, sen sijaan että esitän niitä valokuvattuina kaksiulotteisesti. Tämä tuo mukanaan kuitenkin uusia kysymyksiä valokuvan ja esineiden välisistä suhteista.

Kaila nostaa esimerkiksi Christian Boltanskin installaatioteokset, joissa taiteilija käyttää löydettyjä esineitä ja rakentaa niistä kokonaisuuksia tilaan. 'Niin "inventaarit" kuin monet muutkin keskeiset Boltanskin teokset muistuttavat ensisilmäyksellä "oikeata" objektiivista ja tieteellistä museaalista inventaariota. Tarkempi perehtyminen taiteilijan teoksiin kuitenkin paljastaa hänen käsittelevän ennen kaikkea niin sanottuja vanitas-teemoja eli katoavuutta ja kuolemaa museaalisen inventoinnin tarjotessa hänelle siihen muodollisen menetelmän'¹⁰

Kerään erilaisia arkistoja. Arkistoa muistoistani, asunnoista, joissa olen asunut. Perhekuvia. Kannan muutosta toiseen mukanani samoja esineitä, ne tuovat minulle nopeasti uudessa paikassa kodin ja turvaa. Kerään rannalta kiviä ja näkinkenkiä ja kotonani ne muodostavat arkiston. Prässättyjä kasvioita, mutta myös valokuvaamalla tehtyjä. Olen oman elämäni ja kokemuksieni tutkija. Tutkin omasta tahdostani omaa subjektiivista maailmaani. Omia ajatuksiani. Joskus tuntuu, ettei kukaan muu voisi

⁹ Kaila 2002. 46.

¹⁰ Sama. 53.

koskaan olla näinkin henkilökohtaisista asioista kiinnostunut, mutta samalla olen itse vaikuttanut monista muiden taiteilijoiden tekemistä, hyvinkin henkilökohtaisista töistä.

Läsnäolosta

Tekemisestä

Valokuvaaminen ja kamera ovat monesti antaneet minulle oikeutuksen kuljeskella. Rakastan kävelemistä ja luonnossa vaeltelua. Jollain tavalla olen tarvinnut syyn toteuttaa tätä harrastusta. On ollut helpompaa sanoa harrastukseksi valokuvaus kuin luonnossa kuljeskelu. Oli aika, jolloin käytin aikaa rannalla merta tuijotellen. Otin myös kuvia ja säästin vain mielestäni parhaimmat. En näyttänyt niitä kenellekään. Eikä niillä edes ollut niin väliä. Olin etääntynyt lukemisesta, joka oli aikaisemmin ollut minulle tärkeä harrastus, sillä en osannut enää keskittyä. En osannut ottaa omaa aikaa, enkä edes halunnut olla itseni kanssa. Minun oli vaikeaa olla rauhassa, joten täytin kaiken aikani tekemisellä. Luonnossa sain olla rauhassa. Valokuvaaminen oli vain toimintaa, se ei ollut siinä koska halusin ottaa valokuvan. Keskittymiskykyäni oli mennyttä ja olin levoton. Valokuvaamisen avulla saatoin rentoutua ja olla jonkinlaisessa ajatuksettomassa tilassa. Istua vain kivellä ja tuijottaa merta. Kuunnella aaltojen ääniä tai lintuja metsässä. Tarkkailla.

Vaikka valokuvaamisella on minulle ollut myös tilanteesta karkaamisen merkityksiä niin toisinaan sen avulla voi kokea myös voimakasta läsnäoloa. Valokuvaa katsoessa mennyt ja nykyhetki vuorottelevat, kun kuvan aika on eri aikaa, kun se hetki jossa elämme, mutta valokuvatessa olemme läsnä käsillä olevassa hetkessä. En ole oikein löytänyt tapaa kuvata ihmisiä. Jollain tavalla kuvatessani koen, ettei läsnäoloni riitä kuvattavalle ihmiselle. Olen tavallaan kahdestaan kameran ja kohteen kanssa. Kohteen ollessa ihminen hän helposti muuttuu objektiksi, jota tarkkailen. Se herättää minussa ristiriitaisia tunteita.

Kuvaajana olen omimmillani kahdenlaisissa tilanteissa: kun saan kuvata satunnaisia löydettyjä asioita tai ulkona kuljeskellessani. Silloin läsnäoloni tuntuu terästyvän. Tarkkailen ja tallennan. Myöhemmin järjestelen erilaisiin sarjoihin sopivaksi. Kuvat

löytävät toisistaan pareja. Toisenlainen tilanne on, kun saan rauhassa rakentaa ja sommitella kuvaa erilaisista osasista. Tällöin minulla on ollut jokin visuaalinen tai ajatuksellinen kimmoke aloittaa työskentely. Olen valmistautunut keräämällä sopivia materiaaleja. Kenties sopivia kuvia, joista rakentaa kollaasia, uutta maailmaa. Aloittaessani työskentelyn en vielä tiedä millainen lopputuloksesta tulee. Kummassakin tilanteessa parhaimmillaan työskentely vie mukanaan. Olen rakentanut puitteet tai metodin, mutta sitten kuvaan ja kuvaan ja jossain vaiheessa tunnen kuvan olevan valmis.



Kuva 4. Mira Vornanen 2016.

Materiaalisuudesta

Voimakkaan materiaallinen kuva saa minut tuntemaan läsnäoloa. Jollain tavalla tuntoaistin mukaan ottaminen tekee kuvan voimakkaammaksi. Kun voin suorastaan tuntea ihollani kuvassa olevan kiven pinnan, sen sammaleen, kylmyyden tai vastaavasti auringosta varastoituneen lämmön. Kosteuden tai karheuden. Ehkä sama on maalauksessa. Kun maalia on runsaasti, voi vain katsella valumia ja kiiltoja.

Heikki Marilan kukkamaalaukset ovat minulle tärkeitä. Toki näyttelyssä niiden voimakas läsnäolo vahvistuu suuren koon kautta, mutta juuri materiaalisuus, maalin kiillot. Hienot syvät mustat pinnat, niin matta kuin kiiltävätkin, tuovat kokemukseen syvyyttä. Marila on myöskin ottanut uuden kiinnostavan näkökulman asetelmamaalaukseen. Taiteen lajiin, jonka voisi luulla olevan jo loppuun kaluttu. Kukkia ja perkeleitä, Heikki Marilan maalauksia 1995–2014 kirjasta luen, että hän on voittanut kukkamaalauksillaan erään pohjoismaalaisen taidekilpailun pääpalkinnon vuonna 2011. Palkintoraati piti kolme kilpailussa ollutta kukkamaalauksista sekä muodon, että sisällön osalta ”radikaalina irtiottona” pohjoismaisen maalaustaiteen silloisesta valtavirrasta.¹¹ Marila on kiinnostava myös siinä mielessä, että hän käyttää oikeiden kukkien sijaan maalaustensa malleina vanhoja maalauksia. Samoin muissa aiheissaan hän on käyttänyt lähtökohtanaan jo olemassa olevaa kuvaa. Tämä on kiinnostavaa tekijän näkökulmasta, sillä tuntuu, että me kaikki painimme aika ajoin ’kaikki on jo tehty’ ajatuksen kanssa. Vaikka Marila maalaakin vanhasta maalauksesta mallia ottaen, hän onnistuu luomaan aivan uudenlaisen teoksen.

Maalaustaiteen asetelmissa erilaisten materiaalien kuvaus oli taiteilijan taidonnäyte. Asetelma - elämä tarjottimella kirjassa käsitellään Sinebryhoffin taidemuseossa

¹¹ Valjakka 2014. 4.

esillä ollutta asetelmaan keskittynyttä näyttelyä. Minna Tuominen kirjoittaa: ”Läpikuultavat rypäleet, mehustaan pinkeät hedelmät, nahkeat sitruunankuoret sekä nukkapintaiset persikat houkuttelevat lähempään tarkasteluun.”¹² Myös vanhojen asetelmamaalausten runsaus kiinnostaa, kaikki se symboliikka, joka on teoksiin kätkeyty. Silloin ihmiset osasivat vielä lukea maalauksien symboliikkaa, nyt katsoessani tällaista 1600-luvun maalausta olen sen kadottanut. Valokuvassa materiaalisen pinnan näyttäminen ei ole kummoinen tekninen taidonnäyte. Tilanne on hyvin erilainen, kuitenkin ero on juuri taiteen tekemisen prosessissa, ei niinkään katsomisessa. Koen, että samalla tavalla myös valokuvassa persikan nukkinen kuori houkuttelee lähempään katsomiseen.

¹² Tuominen 2016. 28.

Olen ollut hautausmaalla liian kauan töissä. Olen levoton ja itken liikaa. Kävelen ympäri saarta, jolla asumme ja kuvaan merta, rannanliejua ja lintuja. Tulee ero. Lähdän opiskelemaan valokuvausta.

En ole koskaan käynyt Turussa. Menen sinne ensimmäistä kertaa katsomaan asuntoja, mutten saa niistä yhtäkään. Muutan koulun asuntolaan ja aloitan valokuvauksen opinnot. Minun täytyy ensimmäistä kertaa todella näyttää kuvaamiani kuvia. Olen kauhuissani, mutta selviän. Olemme sekalainen sakki valokuvauksesta kiinnostuneita. Tapaan uusia ihmisiä. Asun uudessa kaupungissa. Olen hieman sekaisin. Pelkään, että joku kuolee. Samaan aikaan haluan itse kuolla. Kuvaan joka päivä. Rakastan valokuvaa ja valokuvaamista.

Valokuvaajien nimet ja tekniset tiedot korvaavat paikat kasvien nimiltä muistissani. Huomaan kuvaavani asioita, joita pelkään. Kuvat ovat tumman sävyisiä. Vettä ja pimeyttä.

Suhteestani luonnon kiertokulkuun

Olla osana luontoa, samalla irrallinen

Ihmisenä paikkani luonnossa on ristiriitainen, voin hallita monia asioita. Olen osa luontoa, mutta samalla irrallinen. Sää vaikuttavat minuun, mutta vain kun poistun talosta. Kun sairastun, menen lääkäriin ja sairauteni hoidetaan pois. Olen etääntynyt kivusta ja kärsimyksestä - asioista, joita pelkään eniten. Ostan ruokani kaupasta ja sieltä saa kaikkea, mitä kaikkialla maailmassa saa.

Luonnon voi käsittää niin monella tavalla. On metsä ja eläimet. On bakteerit. Meret ja mantereet. Maapallo ilmakehineen. Empaattisena olentona kärsin myös muiden elävien olentojen kärsimyksestä. Kärsin myös luonnon kärsimyksestä, vaikka tuskin luontoa kiinnostaa. Toisinaan tunnen surua siitä, kuinka me ihmiset olemme luontoa kohdelleet. Omassa taiteellisessa tekemisessäni käsittelen ihmisen ja luonnon välistä suhdetta erilaisista näkökulmista. Välillä näkökulma on laajempi, toisinaan se kaventuu oman kuolevaisuuteni pohtimiseen.

Täällä pohjolassa näemme luonnon kiertokulun suoraan vuodenaikojen muutoksessa. Keväällä, kun maa vihdoin sulaa ja vuorokauden keskilämpötila nousee tarpeeksi korkeaksi kasvu jälleen alkaa. Kevään kiihkeän kasvun jälkeen hedelmiä kypsytellään syksyyn ja pian alkaa näyttää jälleen siltä, että talventulo on vääjäämätön. Talvella kaikki on lepotilassa ja pakkanen tekee yksin tuhojaan. Jos ihmisen elo on ihanteellinen, se kulkee samoin kuin luonnon. Synnymme, elämme ja kuolemme.

Kuoleman ja kärsimyksen esittäminen on vahva osa taiteen perinnettä. Vanhoissa maalauksissa tutkitaan kuolemaa niin käsitteellisellä asetelmalla, kuin vaikkapa ruumiinavauksia piirtämällä ja tieteellisesti todistamalla miltä kuollut ihminen

näyttää. Kuolemasta ei ole kukaan kertomassa ja varmasti siksi siitä on olemassa yhtä monta legendaa kuin elämästä.

Taide ei ole siis päässyt tämän asian kanssa juuri eteenpäin. Kuoleman pelko tulee aalloissa, enemmän pelkään kuitenkin itseni kohdalla, että kohtaan kärsimystä. Se on pelkoni todellinen syy. Pelkään läheisen kuolemaa ja se lienee pelko kaikkien ajatuksissa toisinaan, kun jotain kamalaa ja yllättävää tapahtuu. Tärkeää onkin, miten oppii elämään näiden ajatuksien kanssa.

New performance Turku -festivaalilla muutama vuosi takaperin, osallistuin French & Mottershead nimisen kaksikon Afterlife (Woodland) performanssiin, jossa kuulokkeilla kuunneltiin metsässä maatuvan kehon hajoamista. Siis kertomusta siitä kuinka tämä kuvitteellinen keho ensin kylmenee kuollessaan, sitten pikkuhiljaa jälleen lämpenee kaikesta siitä toiminnasta, jota maatumisen prosessissa tapahtuu. Oli hienoa vain maata maassa vilttiin kääriytyneenä ja kuulla tämä. Oli oikeastaan outoa, kuinka lohdullista tuota noin 20 minuuttia kestäväää ääninauhaa oli kuunnella.

Haluan oppia hyväksymään vääjäämättömän. Huomaan pohtivani ja mietiskeleväni sitä. Tuomas Tolosen pitämällä taiteenfilosofian luennolla hän kertoi, että aikoinaan ihminen omaa kuolemaa mietiskellessään katsoi pääkalloa. Oman kuoleman ajatuksen käsittämisen ollessa mahdoton, sen pohtimisen avuksi tarvittiin jokin taikakalu.

Olen nähnyt kuoleman satoja, ellen jopa tuhansia kertoja. Televisiossa. Olen lukenut siitä kirjoista. Nähnyt valokuvia ja piirroksia. Olen nähnyt, kuinka arkkuja ja urnia kannetaan. Mutta todella en ole nähnyt kuollutta ihmistä, enkä kuolemaa. Enkä todella tiedä, mitä ajattelen siitä hetkestä, kun täältä poistumme. Tiede tutkii jatkuvasti etenevällä tahdilla kuoleman rajatila kokemuksia ja eri kansoilla on

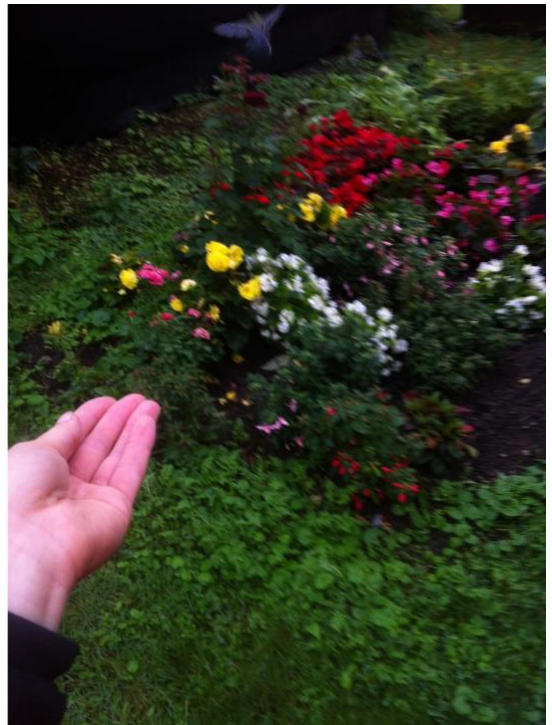
erilaisia uskomuksia. National Geographic lehdessä toimittaja Amanda Bennett tutustuu Torajan kansaan, joka elää kuolleiden kanssa paljon läheisemmässä vaikutussuhteessa, kun me länsimaissa. Heille on tärkeää, että kuollutta henkilöä saadaan pitää perheen luona, niin kauan, kunnes vallitseva tilanne on hyväksytty. Joskus se saattaa viedä vuosia. Artikkelin lopussa Bennett kysyy: Miksi pidämme niin suurta etäisyyttä kuolemaan, joka kuitenkin on osa elämää?¹³

Tavallaan katoavaisuus on erilaista meillä ihmisillä ja luonnolla. Vaikka kuulumme luontoon, olemme jollain tavalla eriytyneet siitä. Tai luulemme niin. Meille vuoden kierto ei enää merkitse niin paljon. Luonnossa on mielestäni mahdollista kohdata myös se suurin lohtu, jota tämä maailma tarjoaa. Luonnon keskellä asiat menevät oikeisiin mittasuhteisiin. Nykyihminen taitaa olla aika eksyksissä oman merkityksettömyytensä kanssa, ja olen itsekin sen kanssa paininut. Mikä on minun tehtäväni täällä. Joskus se tuotti kipua, mutta juuri tällä hetkellä olen rauhassa.

Luonnon monien syklien rinnalla, on meillä ihmisillä tämä yksi elämä. Meille elämä näyttäätyy aikajanana. Synnymme, kasvamme ja pikkuhiljaa vanhenemme, jos se meille sallitaan. Vanhuudessa tiedämme kuoleman läheisyyden. Olemme valmiita tai emme, jonakin päivänä emme enää ole täällä. Hautausmaalla vainajat ovat läsnä omaistensa kautta sekä toisinaan valokuvissa tai kirjeissä haudalla. Tapaan ne, jotka tulevat sytyttämään kynttilän tai tuomaan kukkasen, muistelemaan. Minulle elämän ja kuoleman pohdiskelu on lohdullista ja kuvissani haluan näyttää myös toivoa ja jakaa juurikin tätä saamaani lohtua.

Palaan hautausmaalle keväällä, kun maa on sulanut niin, että siitä saa irti edellisen vuoden lehdet, haudoille istutetut kanervat ja lasketut havut. Maa siivotaan puhtaaksi ja nurmi alkaa jälleen kasvaa.

¹³ Bennett 2016. 71.



Kuva 5. Mira Vornanen 2014.

Päätän hakea jatko-opintoihin. Teen ennakkotehtävät Turkuun ja Lahteen. Kuvaan ruumishuoneella ja hautausmaalla. Olen pääsykokeissa molemmissa kaupungeissa. Lahdessa en ymmärrä mistään mitään. Turussa kuvaan hautaa ja etanoita limaisella kannolla.

On kesä ja olen töissä hautausmaalla. Kuvaan sateenkaarta kesäksi vuokraamani asunnon ikkunasta. Syntymäpäivänäni olen ostanut paketin mangosorbettia ja pyöräilen töistä kotiin. Lattialla minua odottaa kirjeitä. Myöhemmin kuulen, että kaikki tiesivät paksun kirjeen tarkoittavan sisäänpääsyä. Minä en tiennyt. Avaan kirjeen vapisevin käsin. Lähetän viestejä, itken puhelimesta ja tanssin Led Zeppelinin when the levee breaksin tahtiin.

Se soi uudelleen ja uudelleen ja uudelleen

Haluan jakaa tämän kokemuksen

Onko henkilökohtainen kiinnostavaa

Taiteen kokemuksellisuus ja sen pohtiminen on noussut jatkuvasti mielessäni tärkeämmäksi. Alkusysäys kuville on minussa itsessäni ja alkuun kuvaan niitä vain itseäni varten. Silloin ne kuitenkin jäävät vain tietokoneelle tai filmeille, enkä koskaan muodosta niistä sarjoja tai tulosta niitä fyysisiksi kappaleiksi. Joskus tuntuu, etten ota aikaa edes katsoakseni niitä kunnolla. Jollain tavalla prosessi ja ajattelu jäävät vajaiksi.

Silloin vuosia sitten, kun istuin kivellä saaren nokassa, oli todella niin että kuvat olivat vain minulle. En näyttänyt niitä juuri kenellekään. Itse kuvaaminen oli tärkeämpää kuin syntyneet kuvat. Silloin alussa kyse oli minusta, eikä juuri ollenkaan kuvista. Kyse oli olemisesta. Hengissä selviämisestä ja hyvästä elämästä. Tavasta nähdä ja hahmottaa maailmaa. Sitten vuosien saatossa siihen kasvoi mukaan jotain lisää. Tässä kappaleessa pohdin siitä eteenpäin, kun mukaan astui halu jakaa kuvia muille. Halutessani jakaa kuvan, katsoja näkee vain sen, joka on läsnä: taideteoksen.

Suhteeni henkilökohtaisiin kuviin on lievästi sanottuna ristiriitainen. Mietin voiko henkilökohtainen kuva olla muillekin, kuin itse kuvantekijälle kiinnostava ja millainen kuva on henkilökohtainen. Olen pohtinut tätä ajatusta paljon. Periaatteessa koen kaikki ottamani kuvat henkilökohtaisiksi. Kuvieni lähtökohta on minussa. Omissa ajatuksissani. Kuitenkin häilyn kahden vaiheilla, kun mietin henkilökohtaisiksi mieltämiäni valokuvia. Vuoron perään huomaan ajattelevani, etteivät kuvani ole kiinnostavia muille, kuin minulle koska 1. Ne ovat liian henkilökohtaisia tai 2. Ne eivät ole tarpeeksi henkilökohtaisia.

Marja Saleva kirjoittaa opinnäytteessään päiväkirja muodossa henkilökohtaisesta valokuvasta. Hän kirjoittaa henkilökohtaisuuden olleen aina hänelle tärkein lähtökohta, ettei hän edes valokuvaisi, jos kuvat eivät olisi hänelle henkilökohtaisia.¹⁴ Saleva kirjoittaa osuvasti siitä, kuinka omaa tekemistä on suojeltava erinäisiltä asioilta ”pahoilta vaikutteilta, vääriltä raiteilta, liialta turvallisuudelta, epäonnistumisen pelolta, turhamaisuudelta, sivuseikoilta, ohiampuvilta lauseilta, tarkoitushakuisuudelta, itsetarkoitukselta, ulkopuolisilta paineilta, omilta epäilyksiltä, loppuunpalamiselta,”¹⁵

”(2011) minun vaatimaton elämäni – miksi se olisi kiinnostavaa muille kuin minulle ja minun läheisilleni? enhän minä käytä edes huumeita, vanhempani eivät ole alkoholisteja, siskoni ovat elossa, en ole köyhä enkä koditon, minulla ei ole syöpää, olen hetero, en kuulu mihinkään alakulttuuriin, en ole koskaan kokenut minkäänlaista väkivaltaa, en ole joutunut vakaviin onnettomuuksiin, en ole ollut kuolemanvaarassa, minun elämäni on tylsää (mutta ei kuitenkaan r i i t t ä v ä n tylsää) mikä on kertomisen arvoista? mikä kiinnostavaa?”¹⁶

Tässä Salevan pohdiskelussa on kuitenkin jotain, jotain sellaista aitoutta ja rehellisyyttä, joka tekee siitä ainakin minulle kiinnostavaa. Samaistun hänen ajatuksiinsa. Epäonnistumisen pelko saattaa estää kuvaamasta tai ainakin tekee työskentelystä epämiellyttävää. Minulle omien kuvieni kiinnostavuuden miettiminen nousee siinä vaiheessa kyseeseen, kun editoin materiaalia näyttääkseni sitä jollekin.

Pidän sarjallisesta työskentelystä. Pidän niin monenlaisista kuvatyypeistä, että minun on hieman vaikeaa rajoittaa yhteen. Kuvaan paljon puhelimella, se on aina läsnä ja sillä saan talteen juuri kaikki arkipäiväisimmätkin tilanteet. Kuitenkin olen

¹⁴ Saleva 2011. 5.

¹⁵ Sama. 36.

¹⁶ Sama. 36.

kuvannut myös neulanreikäkameralla, kinofilmikameralla paljon mustavalkoisia kuvia, tehnyt fotogrammeja päivänvalossa ja kantanut digitaalista järjestelmäkameraa luonnossa mukana yhtä lailla, kun puhelintakin. Henkilökohtaiseksi mieltämäni kuvat saattavat esittää ihan mitä vain, maisemaa tai roskaa maassa. Kuitenkin juuri kokonaisuudella on eniten merkitystä. Kuvat ja kokonaisuudet muodostuvat lopulliseen formaattiinsa pitkällisen työstämisen tuloksena. Lopputyöni tulee olemaan jonkinlainen kirja. Kirja on mielestäni jo muotonsa vuoksi henkilökohtainen, myös katsojalle. Kirjaa katsotaan parhaimmillaan yksin ja rauhassa. Kuvat saavat aikaa juuri niin paljon kuin katsoja niille kokee tarpeelliseksi antaa.

”Teksti on esillä kaikkine epäloogisuuksineen niin rakenteessa, kuin ajattelussakin. Pyrkimykseni on kertoa asioista sellaisina, kuinka ne koen. Kyseessä on (vain) minun kokemukseni, mutta mitä muutakaan se voisi olla?”¹⁷ Merja Isokoski avaa opinnäytetyössään ajatuksiaan rehellisyydestä ja henkilökohtaisuudesta.

”Mä vihaan salaisuuksia, pimittämistä, piilottelua, arvostan suorapuheisuutta, auki olemista, rehellisyyttä. Näin henkilökohtaisessa elämässä, entä sitten taiteessa?? Mitä mä taiteessa piilottelen?? Ehkä mä ajattelen, että mun tarinat eivät ole kiinnostavia. Rehellisyys on sitä, että on auki haavoineen. Se vaatii luottamusta elämään, toisiin, ennen kaikkea itseensä. Me pelkäämme paljastuvamme, ja toisaalta en tiedä, voiko olla aidosti onnellinen tai vapaa, jos ei ole rehellinen. Ehkä opin jakamaan myös heikkouden, ehkä se on sitä vahvuutta. Ja ehkä silloin voi syntyä taidetta?”¹⁸

Haluan kertoa kaiken, samalla ajattelen, ettei se ole kiinnostavaa. Ongelma se on silloin, kun se sensuroi tekemistä. Ei niinkään silloin kun se sensuroi julkaisemista.

¹⁷ Isokoski 2013. 11.

¹⁸ Sama. 34.

Toisinaan huomaa, etten halua tarttua niihin kaikista tärkeimpiin aiheisiin kunnolla. Kun henkilökohtaisessa elämässä tapahtuu jotain sellaista, minkä käsitteleminen taiteen kautta voisi olla antoisaa. Hyvä alku prosessille, joka voisi hyvinkin myöhemmin johtaa johonkin muuhun, mutta jätän tilaisuuden käyttämättä.

Joskus ajattelen kuvieni olevan liian tasaisia. Ajattelen tulevaa lopputyötäni sellaisena kuin sen tällä hetkellä mielessäni hahmotan ja se tuntuu raskaalta, vanhanaikaiselta ja tylsältä. Jäykältä. Eihän siitä sellainen varmastikaan tule. Mielenkiinto menee eteenpäin ja vie mukanaan. Innostun. En koskaan osaa kuvitella tulevaa teosta etukäteen. Se kehittyy ja muuttuu tehdessä. Mielessäni saattaa olla kuva, kun lähdän sitä toteuttamaan kuvaan kymmeniä ja taas kymmeniä kuvia ja päädyn valitsemaan jotain, mitä en ennalta nähnyt.

Katsojan kokemuksesta

Haluan avata vaikuttimia taiteen tekemisen ja teemojeni taustalla, ja sellaista myös taiteentekijältä tunnutaan enemmän tai vähemmän vaadittavan. Taiteen tekemisen prosessi on kuitenkin siitä kiinnostava, että se tuskin vaikuttaa katsojaan. Vaikka prosessi ja teoksen taustalla olevat ajatukset saattavat olla itse taiteilijalle kaikki kaikessa, katsoja katsoo teosta kuitenkin omien vaikuttimiensa ja historiansa kautta. Taiteentekemisen kokemuksessa, kuten kaikissa kokemuksissa, on niin monia asioita. Tuoksuja ja ääniä, sen hetkisiä tunteita, mutta myös muistojen tuomia ajatusmalleja ja kaikuja. Aikaisemmat kokemukset määrittävät, keitä me olemme ja mistä näkökulmasta katsomme eteenpäin.

Hertta Kiiski käy opinnäytetyössään keskustelua filosofi Tuomas Tolosen kanssa omasta tekemisestään. Kiiski kertoo erään kuvan syntyprosessista ja pohtii mukana olevaa sattumaa. Kuvassa on tarkkaan rakennettuja elementtejä, sommitelma, mutta juuri sattuman kautta tulleet ilmeet tuntuvat tekevän kuvan. Tolonen toteaa, ettei sillä, miten kuva on syntynyt, ole kuva-analyysin kannalta mitään merkitystä, vain se mikä näkyy valmiissa kuvassa, on merkityksellistä.¹⁹

Olemme porukalla Wäinö Aaltosen museossa. Meneillään on Jacob Hashimoton näyttely – Giants and Uncertain Atmospheres ja meidän on tarkoitus käynnistellä tämän kirjallisen opinnäytteen työstämistä. Olemme käyneet katsomassa näyttelyä ja kirjoittamassa, jonkin teoksen äärellä. Keskustelemme museon kahviossa. Taiteilija on saanut meidät ajattelemaan omaa lapsuuttamme piirtämällä tähdet kahtena kolmiona päällekkäin. Paluu lapsuuden tuntemuksiin ja muistoihin taiteen avulla tuntuu monen mielestä suurelta asialta. Olen todella yllättynyt. Näin yksinkertainen

¹⁹ Kiiski 2011. 32.

asia vaikuttaa meihin niin voimakkaasti. Nyt sitä hetken aikaa pohdittuani häilyn edelleen jonkin ajatuksen reunalla.

Millainen on suurin kokemus jonka taide voi saada aikaan.

Onko riittävä peruste asettaa teos esille, että haluaa saattaa sen valmiiksi. Sanotaan että taide tapahtuu vasta, kun sillä on katsoja ja kokija. Tässä tilanteessa taiteilija päästää teoksestaan irti ja teoksella alkaa uusi elämä. Silloin alkaa uusi vuorovaikutussuhde katsojan ja teoksen välillä.



Kuva 6. Mira Vornanen 2016.

Muutan Turkuun uudestaan.

Ensimmäisessä asunnossa olen remontin alla ja koko ajan sairaana. Ja olen niin väsynyt, että pelkokin on enää vain etäinen kiinnostus siitä, ettei oksennuksessa ole verta. Muutan pois ja sairastelu loppuu kuin seinään. Huomaan pelkääväni kärsimystä ohi kuoleman. Sitä että hajoan ennen, kun elämäni on ohi.

Toisessa asunnossa ihanat kämppikseni leikkaavat varpaankynnet olohuoneen pöydälle ja kokkaavat yöllä. Alan kaivata jälleen yksinäisyyttä ja yksityisyyttä.

Kolmannessa asunnossa minun on hyvä. Rappukäytävässä kasvaa viherkasveja. Kävelen kouluun seitsemässä minuutissa Kakolanmäen yli.

Olen kuitenkin koko ajan onnellinen, eikä kukaan kuole. Alan pitää kuvapäiväkirjaa jokaisesta päivästä.

Huomaan kuvaavani aina samoja asioita. Samoja teemoja eri kuvin.

Valokuvasta

Olen valinnut ilmaisumuodokseni valokuvan. Toistaiseksi ainakin olen taiteentekijänä valokuvaaja, vaikka muutkin taiteen muodot kiinnostavat ja tunnen vetoa erilaisiin grafiikan menetelmiin.

Valokuvalla on aikaan sidottuja ominaisuuksia, joita muilla taiteenlajeilla ei niinkään ole. Rakastan valokuvaa ja sitä melankoliaa ja haikeutta, joka siihen toisinaan liittyy. Rakastan myös sen hetkellisyyttä ja spontaaniutta, jotka tuovat näkyväksi ja ikuistavat satunnaisen ilonhetken. Kuinka arjesta nousee kuvia, jotka tekevät pienistäkin hetkistä muistettavia. Ihannoin valokuvan moninaisuutta ja merkityksiä, joita se luo ihan itsellään ollessaan valon piirtämä jälki. Vaikka leikittelenkin valokuvan rajoilla, kollaaseja tekemällä, aikakerroksia lisäämällä, tuntuu ajatus samojen valonsäteiden katsomisesta, jotka aikanaan heijastuivat kohteesta todella juhlavalta.

Valokuvassa läsnäolon ja poissaolon tuntee vuorottelevat. Janne Seppänen kirjoittaa tästä valokuvaan sisäänrakennetusta liikkeestä sen materiaalisen ytimen kautta: koska materiaalinen ydin on syntynyt kuvauksen kohteesta säteilevästä tai heijastuneesta valosta, valokuvaan latautuu sekä läsnäolon, että poissaolon tunne. Seppänen jatkaa valokuvan olevan paljon enemmän kuin esinettä tai tilannetta esittävä kuva. Valokuva on todiste läsnäolosta, kuten painauma tyynyssä on todiste siinä nukkujasta.²⁰ Valokuva on ennen kaikkea artefakti, jossa kuvan katsomisen nykyisyys ja kuvan esittävä menneisyys kohtaavat.²¹

²⁰ Seppänen 2014. 10.

²¹ Sama. 99.

Valokuva on aina kuva menneisyydestä. Mennyt aika on siellä varmuudella, kuvassa kukkiva kukka on todellisuudessa jo lakastunut. Tuntuu lopulliselta sanoa, että valokuvan aika on aina mennyttä aikaa, mutta niinhän on kaikki muistoissamme oleva aika. Menneitä hetkiä, vaan ei menetettyjä, niin kauan, kun muistamme ne.

Olen lähdössä kevääksi Japaniin. Haluan ottaa perheestäni kuvat vielä ennen lähtöä. Sellaisina kuin heidät haluan muistaa. Se on vaikeaa. Isoäitini ymmärtää. Hän sanoo siitä itse: Ota meistä kuva. Muistat, millaisia olimme nyt.

Koskaan ei voi tietää mitä tapahtuu, siinä on sanojen sisältö. Otan heistä kuvia polaroid kameralla.

Kun palaan takaisin ja he ovat ennallaan. Polaroidin reunaan on ilmestynyt värjäytymä.

Taidan olla romantikko, siksi valokuva tuntuu olevan minulle sopiva kaikkine ajatuksineen ajan hauraudesta. Haluan ikään kuin nähdä ajan. Todistaa sitä. Valokuvassa sellainen todistus on sisään rakennettuna. Minä näin tämän, olin paikalla. Jokainen valokuva on läsnäolon todistuskappale, kirjoittaa Roland Barthes.²² Omalla ainutlaatuisella tavallaan valokuva sen tekee, kielellä ei ole koskaan tällaista samankaltaista voimaa.

”Kun me haikailemme, otamme valokuvia. Tämä aika on kaihon aikaa ja valokuvaajat yrittävät parhaansa mukaan ylläpitää tätä mielialaa. Valokuvaus on surumielisyyden sävyttämää hämyä taidetta. Useimpiin valokuvattuihin aiheisiin liittyy pateettinen vivahde ainoastaan sen takia että ne on valokuvattu” kirjoittaa Susan Sontag ja jatkaa: ”Kaikki valokuvat ovat memento mori –lausumia,

²² Barthes 1980. 93.

muistutuksia katoavaisuudesta. Valokuvan ottaminen on osallisuutta toisen ihmisen (tai esineen) kuolevaisuuteen, haavoittuvuuteen, muuttuvaisuuteen.”²³

Todella valokuvassa on minulle sitä nostalgiaa ja haikeutta ja kuolemaa, vaikka se toisaalta tuntuukin hölmöltä ja liian rajulta tai kaukaa haetulta. Mutta kyllä valokuva istuu hyvin elämäni. Haluan romantisoida ja haikeilla asioita. Haluan muistella ja nostalgisoida. Mutta olen myös looginen ja käytännöllinen. Ehkä siksi valokuva kaikista taiteen muodoista sopii minulle parhaiten. Siinä on tekniikan kovaa logiikkaa, mutta myös sisäänrakennettua aikaa, joka tekee sen vääjäämättä ajalliseksi ja nostalgiseksi. Voin sanoa, että sillä nostan minulle tärkeämpään asemaan ne kuvatut aiheet. Muuten unohtaisin. Nyt teen niistä itselleni kuvan, joka tallentaa sen kyseessä olevan hetken juuri sellaisena kuin se on.

Otan kuvan vain, kun en halua unohtaa. Ehkä onkin tärkeää sanoa se juuri näin päin. En halua unohtaa. Ennemmin kun että haluaisin muistaa. Siinä tuntuu nyt olevan suuri ero. Joskus vaikeaa asiaa ei haluaisi muistaa, mutta sen muistaminen tuntuu kuitenkin tärkeältä tai jopa välttämättömältä. Minulla on sellainen muisti, joka todella kulta. Kun pahaa tapahtuu, se katoaa mielestäni, lähes välittömästi ratkaisun löydyttyä. Niinhän sen kuuluukin mennä. Vaikka muistaminen tekee meistä ne ihmiset, joita olemme, on unohtaminen elämän kannalta yhtä tärkeää.

²³ Sontag 1977. 21.

Tänä kesänä palaan hautausmaalle yhdeksättä kertaa. Tulen Japanista sunnuntaina ja tiistaina aamulla kello 5.25 herätyskelloni soi ja matkaan töihin. Helsingissä on hiljaista.

Ajattelen

On ollut hyvä olla poissa

Mutta juuri nyt on hyvä olla

Takaisin täällä

Hautausmaalla näyttää ja tuntuu siltä kuin en olisi poissa ollutkaan.

Lopuksi

”Puutarha ei ole koskaan valmis.

Siinä mielessä se muistuttaa ihmisten

maailmaa ja kaikkia ihmisten tekemisiä”²⁴

Haluan oppia ymmärtämään minua ympäröivää maailmaa. Haluan ymmärtää itseäni ja antaa ajatuksilleni aikaa. Valokuva ja taide yleensäkin antavat siihen hyviä työkaluja. Kun tuntemattomat asiat muuttuvat yhä tutummiksi niitä kohtaan koetut epävarmuudet tuntuvat hälvenevän. Tämän kirjallisen opinnäytteen kirjoittaminen muodostui minulle tärkeäksi prosessiksi. Se on auttanut minua ottamaan aikaa ajattelulle, lukemiselle sekä kirjoittamiselle. Olen ajatellut huolellisemmin sellaisia ajatuksia, jotka ovat aikaisemmin olleet muodonta massaa pääni sisällä.

Kirjoittaminen tässä kohdassa taiteilija ammatti-identiteettini kasvua on tehnyt hyvää. Kirjoittaminen tuntuu muuttavan ajattelun lopullisemmaksi ja pysyvämmäksi, siksi se toisinaan tuntuu pelottavalta. Koen sen olevan ratkaisevalla tavalla erilainen ajattelun muoto, kuin valokuvaamisen. Sen huomaaminen ja siitä nauttiminen ovat olleet tämän kirjallisen opinnäytteen parasta antia. Koska kysymykset siitä mistä oma taiteilija identiteettini muodostuu, ovat niin laajoja tuntui toisinaan, että raapaisin vain pintaa. Kuitenkin olen tyytyväinen ja prosessin aikana oma ajatteluni on mennyt eteenpäin ja olen löytänyt ajatuksilleni myös teoreettista kaikupohjaa.

Toivon että tämän työn pohdinnoista on apua tuleville lukijoille, sillä tämän prosessin aloittaessani koin aikaisempina vuosina valmistuneiden töistä olleen

²⁴ Capek 1929. 169.

itselleni suurta kannustusta ja iloa. Taiteilijuus, kuten identiteetti yleensäkin, ovat läpi koko elämän kehittyviä ja muotoutuvia asioita, joten uusia kysymyksiä ja mielenkiinnon kohteita nousee esiin sitä mukaan, kun aikaa kuluu.

Seuraavaksi otan aikaa lopputyöni taiteellisen osion työstämiselle, sen kirjan, joka tuolla tekstissä vilahti. Haluan syventyä tekemiseen ja nauttia siitä niin syvällä intensiteetillä kuin vain mahdollista. Kirjoittaminen, lukeminen ja ennen kaikkea ajattelemisen jatkukoon kuvaamisen rinnalla.



Kuva 7. Mira Vornanen 2016.

LÄHTEET

Barthes, Roland 1980. Valoisa huone. Alkuteos: La chambre claire. Suom. Martti Lintunen & Esa Sironen & Leevi Lehto. Helsinki: Kansankulttuuri & Suomen valokuvataiteen museon säätiö.

Bennett, Amanda Nro. 4/2016. National Geographic. Helsinki: Bonnier.

Čapek, Karel 1929. Puutarhurin vuosi. Alkuteos: Zahradníkův rok. Suom. Eero Balk. Helsinki: Basam Books.

Eagleman, David 2015. The Brain, jakso 2 miksi minä olen minä? Suom. Anita Paajanen-Mannila, YLE.

Grönholm Pauliina Julkaistu: 10.12.2013 viitattu: 09.11.2017. Helsingin Sanomat <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002695217.html>.

Isokoski, Merja 2013. Muistiinpanoja vaaleanvihreästä talosta. Opinnäytetyö, kuvataiteen koulutusohjelma, valokuva. Turku: Turun ammattikorkeakoulu Taideakatemia.

Kaila, Jan 2002. Valokuvallisuus ja esittäminen nykytaiteessa. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museo.

Kiiski, Hertta 2011. Keveän satunnaisuuden paino. Opinnäytetyö, kuvataiteen koulutusohjelma, valokuva. Turku: Turun ammattikorkeakoulu Taideakatemia.

Saleva, Marja 2011. (1908 – 2012) henkilökohtainen valokuva. Opinnäytetyö, kuvataiteen koulutusohjelma, valokuva. Turku: Turun ammattikorkeakoulu Taideakatemia.

Saraste, Leena 2010. Valokuva, muisto – viesti – taide. Helsinki: Musta taide.

Seppovaara, Juhani 2002. Elävä hiljaisuus Hietaniemen hautausmailla. Helsinki: Otava.

Seppänen, Janne 2014. Levoton valokuva. Tampere: Vastapaino.

Sontag, Susan 1977. Valokuvauksesta. Alkuteos: On Photography. Suom. Kanerva Cedeström & Pekka Virtanen. Love kirjat.

Tuominen, Minna 2016. Asetelma - elämä tarjottimella. Helsinki: Kansallisgalleria.

Valjakka, Timo 2014. Kukkia ja perkeleitä, Heikki Marilan maalauksia 1995-2014. Helsinki: Parvus Publishing.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Mira Vornanen 2016

Kuva 2. Mira Vornanen 2014

Kuva 3. Mira Vornanen 2015

Kuva 4. Mira Vornanen 2016

Kuva 5. Mira Vornanen 2014

Kuva 6. Mira Vornanen 2016

Kuva 7. Mira Vornanen 2016

